

ILK YOSHDAGI BOLALARDA EMAKLASHNING AHAMIYATI

**Ashirova O’g’iloy Abduvali qizi,
Mavlonova Sitorabonu Alisher qizi**

Guliston davlat universiteti, Ta’lim tarbiya nazariyasi va metodikasi (maktabgacha ta’lim) yo’nalishi magistrarlari

Annotatsiya: Maqolada emaklashning foydali xususiyatlari tasvirlangan. Ota-onalarga bu borada tavsiyalar berilgan.

Kalit so’zlar: emaklash, rivojlanish davri, nutq qobiliyati, miya rivojlanishi, mental arifmetika.

Emaklash bola uchun muhim rivojlanish davridir. Bola sakkiz oylik bo’lgach emaklashni boshlaydi. Bola psixikasining rivojlanishida bu yangi harakatning ahamiyati kattadir. Emaklay boshlagach, bolaning atrofidagi narsalar bilan munosabatda bo’lish imkoniyati kengayadi. Biz bolani erta yurishga undab bu davrni tez o’tkazib yuborsak, bola muhim rivojlanish davridan mahrum bo’ladi.

“Bola o’zi mustaqil turishni o’rganmasdan turib vertikal (yotgan) holatidan majburiy gorizont(al) holatga o’tkazish bolaning umurtqasiga birikkan paylar va mushaklar yetarlicha rivojlanmaganligi hisobiga disk churralari kelib chiqishiga sabab bo’ladi. Bolada o’tirish, emaklash, yurish tabiiy fiziologik jarayon bo’lib, bunda organizm har tomonlama suyak, pay, mushaklar, psixologik signal, miyadagi koordinatsion harakatlar uchun javobgar zonalar, muvozanat organlari, himoya reflekslari xullas qanchadan- qancha o’zgarishlar bo’lishi kerak. Bu narsani siz- biz boshqara olmaymiz. Organizm shu qadar mukammal tuzilganki to shu tuzilmalar barchasi tayyor bo’lmaguncha bola yura olmaydi”. [2]

Sony korporatsiyasining asoschisi, muhandis, tadbirkor Masaru Ibuka o’zining “Uchgacha ayni vaqti” kitobida quyidagi fikrlarni ta’kidlab o’tgan: “Go’dak emaklaganida butun kuchi bilan boshini ko’tarishga va ushlab turishga harakat qiladi. Bu harakat bola orqa tomonida yotganida boshni ko’tarishidan farq qiladi. Chunki

emaklash uchun, xuddi uni orqaga otishga chog'langan kabi, bola boshini ko'krigidan ko'tarishi kerak. Emaklash miya rivojlanishini va bo'yin mushaklarini faollashtiradi, bu uning asab tizimi, ruhiyati uchun ham foydali sanaladi".[1]

Zamonaviy tibbiyotda qayd etilishicha, emaklash bosqichini o'tkazib yuborgan yoki tez o'tkazgan bolalar o'z tengqurlaridan nutqning rivojlanish darajasi bo'yicha ancha orqada bo'ladilar.[1]

Yaxshilab emaklab sekin- asta avval turishni, keyin stol va devorlarni ushlab yurishni o'rgangan bola kam yiqiladi, chunki u devor, qirra, burchak, balandlik, pastlik kabi narsalarni ajratishni paypaslab ushlab o'zini ehtiyotlab yurishni o'rganadi. Agar biz bolani majburan ertaroq yurishga undasak unda yuqoridagi kabi ko'nikmalar shakllanmay qoladi.

Bola emaklayotganda uning barmoqlari faol harakatda bo'ladi, bu orqali esa unda mayda motorika yaxshi rivojlanadi, nutqning rivojlanishi mayda motorika bilan uzviy bog'liq, shifokorlarning ta'kidlashicha, barmoq uchi va o'z harakatlarini boshqarish ko'nikmasi miyaning nutq uchun javob beruvchi qismlari bilan bevosita bog'liqdir.

So'nggi yillarda oyoq- qo'l harakati, ayniqsa, barmoqlar harakatiga e'tibor qaratmoqdalar. Barmoq uchlarini mashq qildirish miya hujayralari ishini yaxshi rag'batlantiradi, shuning uchun skripka yoki pianino chalishni erta o'rganganlar orasida aqilli bolalar juda ko'p.[1] Men mental arifmetikani ham shunday mashg'ulotlar sirasiga qo'shaman, sababi, mental arifmetikada ham asosan, barmoq uchlari ishlaydi, bu esa miyani yaxshi ishlashiga, aqliy faoliyatni o'sishiga yordam beradi.

Mayda motorikaning (barmoqlar harakati) ahamiyatini tushungan holda shifokorlar, masalan, barmoqlarning mayda va aniq harakatlari go'dak miyasining rivojlanishini rag'batlantiruvchi origami va ayatori mashg'ulotlarini tavsiya qiladilar. Oddiy bo'lmagan ishni to'g'ri bajarish uchun harakatlar tartibiga rioya etish kerak, bu esa boladan fikrni bir joyga jamlashni talab qiladi. Mayda motorika bo'yicha bunday murakkab mashqlar go'dakda chidamlilik va diqqatni jamlash qobiliyatini rivojlantiradi.[1]

Bu kabi ma'lumotlarni biladigan soha mutaxasisi sifatida men farzandimni ko'proq emaklashi tarafdori bo'ldim. Lekin turmush o'rtog'im farzandimizni tezroq yurishini hohlardi. Ammo bunday hodisalarni shoshiltirib bo'lmasligini tushuntirdim. Ko'p yillik kuzatuvlarim natijasida shuni bildimki, emaklamay yurgan jiyanlarim bilan, emaklash bosqichini yaxshi o'tkazgan jiyanlarim orasidagi farq, ularning nutqida va muvozanat saqlash holatlarida yaxshi bilinardi.

Farzandim bir yoshgacha emakladi, keyin yurishni boshladi. Yurayotganda o'zi uchun xavfli deb bilgan joyga yetganda yurishdan to'xtab, sekin o'tirib so'ngra emaklab shunday to'siqlardan o'tib olardi, bu bilan u qattiq jarohat olishdan saqlanardi. Bu orqali unda mustaqillik ko'nikmalari ham shakllanib bordi. Nutqi ham tengqurlariga nisbatan erta va yaxshi rivojlandi.

Amerikadagi “Inson imkoniyatiga erishish instituti” nomli tashkilot asoschisi, professor Glen Doman emaklamasdan yurishga o'tgan bolalarning nutq qobiliyati emaklash bosqichini o'tgan bolalardan farqlanishi haqidagi tadqiqotini e'lon qildi. U emaklash odam miyasiga naqadar ta'sir qilishiga e'tibor qaratdi. Olim hattoki aqliy zaiflik, ensefalopatiya va insultdan so'ng qisman shollikni davolashda emaklashdan foydalanishni taklif qildi.[1]

Xulosa qilib aytadigan bo'lsam, emaklashning shuncha foydali jihatlari bor, lekin hali- hanuzgacha ota- onalar farzandlarini emaklamasdan erta yurishga undashmoqda, bu juda yomon. Ota- onalarning bunday majburlashlari oqibatida bola bir muhim rivojlanish davridan mahrum bo'ladi va bu bolada turli kamchiliklar keltirib chiqarishi mumkin. Axir emaklash miya rivojlanishiga, bo'yin mushaklarini faollashuviga, nutq qobiliyatini yaxshilashga xizmat qiladi. Bu bosqichni “sakrab” o'tkazib yuborish mumkin emas.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Masaru Ibuka: “Uchgacha ayni vaqti”. Toshkent “Akademnashr”2021. B:120-123; 165-166.
2. <http://darakchi.uz>.